

**BAUDŽIAMOJO ĮSAKYMO PROCESAS: PROCESO BE ĮPRASTOJO NAGRINĖJIMO
TEISME YPATUMAI IR ĮTARIAMOJO (KALTINAMOJO) PROCESINĖS
GARANTIJOS****Ramūnas Jurgaitis ***

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 2714639
Elektroninis paštas rjurgaitis@yahoo.com*

Pateikta 2008 m. kovo 31 d., parengta spausdinti 2008 m. gegužės 30 d.

Santrauka. Straipsnis skirtas vienos iš šiuo metu galiojančio Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) supaprastinto proceso formų – teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso (toliau – baudžiamojo įsakymo procesas) – analizei. Autorius apibūdina baudžiamojo įsakymo proceso esmę ir ypatumus, pagrindžia šio proceso galimybę šiuolaikiniame baudžiamajame procese, atskleidžia praktinę jo reikšmę.

Baudžiamojo įsakymo proceso ypatumai leidžia kelti įvairių klausimų, kaip antai: ar pakankamos yra įtariamojo (kaltinamojo) teisės į gynybą procesinės garantijos; ar pakankamai užtikrinamas remiantis rungimosi principu keltinas procesinis gynbos ir kaltinimo šalių lygiateisiškumas, kai kalbama apie teisę reikalauti nagrinėjimo teisme; ar pakankamos yra nukentėjusiojo procesinės garantijos; kuo yra grindžiamas teismo baudžiamasis įsakymas: duomenimis ar įrodymais; ar tokia pati kaip ir nuosprendžio yra įsiteisėjusio teismo baudžiamojo įsakymo prejuducinė reikšmė kitose bylose, ar turėtų būti numatyta galimybė apskųsti priimtą teismo baudžiamąjį įsakymą aukštesnės instancijos teismui ir kt. Šiame straipsnyje plačiau bus analizuojami tik klausimai, susiję su įtariamojo (kaltinamojo) teisėmis ir procesinėmis garantijomis baudžiamojo įsakymo procese.

Remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija, autorius pritaria, kad baudžiamojo įsakymo procese būtina atsakingai paisyti kaltinamojo teisių, ypač teisės į bylos nagrinėjimą teisme bendrąja tvarka ir teisės į gynybą.

Pagrindinės sąvokos: baudžiamasis procesas, baudžiamojo įsakymo procesas, teisė į gynybą teisė į bylos nagrinėjimą teisme.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos baudžiamojo įsakymo procesas yra reglamentuotas galiojančio BPK XXXI skyriaus pirmame skirsnyje. Verta prisiminti, kad panaši supaprastinta baudžiamoji procesinė forma buvo tarpukario Lietuvos baudžiamajame procese. Apie ją po Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo, dar 1992 m., kalbėdamas apie baudžiamųjų bylų sumarinį procesą, pirmasis priminė doc. dr. M. Kazlauskas ir vėliau kartu su kitais bendraautoriais tyrinėjo šio tipo supaprastintos baudžiamosios procesinės formos perspek-

tyvas reformuojamame Lietuvos baudžiamajame procese [1, 2]. Sovietų Sąjungos okupacija neleido išplėtoti šios procesinės formos, nes įsigaliojus sovietiniams įstatymams ji nebebuvo taikoma, o atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę siekiant ją grąžinti reikėjo iš esmės reformuoti baudžiamąjį procesą. Tuo tarpu daugelyje Europos valstybių ši procesinė forma nepertraukiamai sėkmingai tebėra taikoma iki šiol. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1987 m. rugsėjo 17 d. rekomendacija Nr. R(87)18 „Dėl baudžiamosios justicijos supaprastinimo“ [3, p. 58–77] patvirtina jos reikšmę, ieškant baudžiamojo proceso supaprastinimo galimybių ir nustatant standartus baudžiamojo įsakymo procesams. Šiuo metu baudžiamojo įsakymo procesas su kiekviena valstybe būdingomis ypatybėmis yra taikomas Vokietijoje, Pran-

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros lektorius, daktaras.

cūzijoje, Italijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Lenkijoje, Estijoje ir kai kuriose kitose romanų-germanų baudžiamojo proceso teisės tradicijas puoselėjančiose valstybėse.

Neabejotinai galima teigti, kad ši procesinė forma yra romanų-germanų teisės darinys, nes tai lemia šiai teisei būdinga ikiteisminio tyrimo svarba ir preciziškas jos reglamentavimas. Taigi kontinentinės teisės tiriamojo tipo baudžiamojo proceso ikiteisminis tyrimas leidžia nustatyti išankstinę tiesos versiją, esančią nagrinėjimo teisme pagrindu [4, p. 46, 47]. Be to, negalima nepastebėti idėjinių šio proceso panašumų su Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu XXIII skyriuje ir kitų Europos valstybių civilinio proceso įstatymuose reglamentuojamu teismo įsakymo institutu, kurio esmė – supaprastinti ir pagreitinti santykinai aiškių bylų nagrinėjimą, o jo ištakomis taip pat pripažįstamas germanų – Vokietijos ir Austrijos civilinis procesas [5, p. 179, 180; 6, p. 38, 39].

Baudžiamojo įsakymo procesas, o juo labiau įtariamojo (kaltinamojo) teisės bei procesinės garantijos šiame procese teoriškai Lietuvoje yra mažai tyrinėtos. Šio supaprastinto proceso taikymas praktiškai rodo ne tik tai, kad jis yra taikomas vis aktyviau, bet ir tai, kad yra susiduriama su tam tikromis problemomis, netgi ir tokiomis, kurios susiję su baudžiamojo įsakymo proceso nuostatų atitiktimi Konstitucijai. EŽTT bei Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pabrėžiamos kaltinamojo procesinės garantijos Vokietijos baudžiamojo įsakymo procese, į kurias būtina atkreipti dėmesį ir kalbant apie Lietuvos baudžiamojo įsakymo proceso teisinį reguliavimą bei jo taikymą.

Tyrimo objektas – baudžiamojo įsakymo procesas ir įtariamojo (kaltinamojo) teisės bei jų užtikrinimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti baudžiamojo įsakymo proceso, kaip proceso be įprasto nagrinėjimo teisme, esmę bei ypatumus ir pagrįsti tokio supaprastinto proceso galimybę teisinės valstybės baudžiamajame procese, taip pat išanalizuoti įtariamojo (kaltinamojo) teisės į bylos nagrinėjimą teisme bei teisės į gynybą šiame procese procesines garantijas.

Tyrimo metodai. Tyrime buvo panaudoti sisteminės analizės, lyginamasis istorinis, lyginimo, apibendrinimo, anketinės apklausos bei dokumentų analizės metodai.

1. BAUDŽIAMOJO ĮSAKYMO PROCESO ESMĖ, YPATUMAI IR TAIKYMO PRAKTIKA

Lietuvos baudžiamojo įsakymo procesas, kaip ir jam artimos užsienio supaprastintos baudžiamosios procesinės formos, yra paremtas koncepcija, kad baudžiamojo proceso paskirtis yra įgyvendinama be bylos nagrinėjimo teisme, kur laikomasi visų baudžiamojo proceso principų ir procesinių garantijų. Toks atsisakymas nagrinėti teisme gali būti grindžiamas tik įtariamajam (kaltinamajam) sutikus. Pažymėtina, kad EŽTT byloje *Deweer prieš Belgiją* [7, 49 punktas] pabrėždamas teisės į bylos nagrinėjimą teisme svarbą, kartu konstatavo, jog teisė į teismą baudžiamosiose bylose nėra absoliuti, jog tam tikrais atvejais kaltinamojo teisės į sąžiningą

bylos išnagrinėjimą teisme atsisakymas pats savaime nėra laikomas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ŽTK) pažeidimu, jei tai yra nenuginčijamai naudinga tiek pačiam kaltinamajam, tiek teisingumui vykdyti.¹

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 2006 m. sausio 16 d. nutarime [8] įtvirtinęs baudžiamojo proceso formos diferencijavimą, toliau 2008 m. sausio 24 d. nutarime [9] konstatavo, jog teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas – supaprastintas baudžiamasis procesas ir pažymėjo, kad „įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamojo proceso rūšis kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtis, gali, paisydamas Konstitucijos, baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad baudžiamojo proceso paskirtis būtų įgyvendinama teisėjui vienasmeniškai primant sprendimą pagal prokuroro atitinkamame procesiniame dokumente, kuriuo užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, suformuluotą valstybinį kaltinimą bei išsamiai ir nešališkai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu bylos aplinkybės yra aiškios (nekeliančios abejonų) ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo sutinka su tokio proceso taikymu“. Taigi Konstitucinis Teismas iš esmės nepaneigė baudžiamojo įsakymo proceso galimybės Lietuvos baudžiamajame procese. Kita vertus, pažymėtina, kad pripažindamas, jog BPK 425 straipsnio 2 dalies išlyga, „išskyrus tai, kad nagrinėjimo teisme metu vietoj kaltinamojo akto skaitymo kaltinimo esmę prokuroras išdėsto remdamasis pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu“ neprieštaruja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas kartu pabrėžė, jog nėra viena šio Konstitucinio Teismo nutarimo nuostata negali būti interpretuojama kaip a priori pateisinanti arba atitikties Konstitucijai aspektu aprobuojanti kurias nors kitas nuostatas, sudarančias BPK įtvirtintą baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso institutą. Įdomu paminėti ir tai, kad Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas taip pat ir ne kartą yra pasisakęs dėl Vokietijos baudžiamojo įsakymo proceso. Apibūdinęs baudžiamojo įsakymo proceso esmę, minėtas teismas neįžvelgė šio proceso nuostatų prieštaravimo Vokietijos Konstitucijai [10, p. 253; 11, p. 164]. Tam tikra prasme tai buvo pastebėta ir Lietuvos teisinėje literatūroje [2, p. 26].

Baudžiamojo įsakymo procese nesant teisiavimo posėdžio labai apribojamas baudžiamojo proceso principų, pirmiausia tokių, kaip rungtyniškumas, tiesioginis įrodymų nagrinėjimas, žodiškumas, viešumas, taikymas. Nepaisant to, baudžiamojo įsakymo procese ypač svarbu yra tai, kad prokuroro iniciatyvai užbaigti procesą šio supaprastinto proceso tvarka yra reikalingas įtariamojo sutikimas. Todėl kai kurie autoriai teigia, kad šiai procesinei formai yra būdingas „suspaustas“ rungtyniškumas, nes įtariamajam nesutikus yra atliekama įprasta rungtyniška nagrinėjimo teisme procedūra [12, p. 123]. Šia prasme Lietuvos baudžiamojo įsakymo procesas, skirtingai nei kai kurių kitų valstybių panašios procesinės formos, įtariamajam (kaltinamajam) suteikia dvigubą

¹ Šioje byloje vis tiksliai buvo nustatytas ŽTK pažeidimas, tačiau tai nebuvo susiję su baudžiamojo įsakymo procesu.

garantiją, nes remiantis BPK 422 straipsniu jis gali pareikalauti nagrinėti teisme ir tada, kai jis nesutinka su priimtu teismo baudžiamuoju įsakymu. Be to, šioje supaprastintoje baudžiamosios procesinės formoje derinant dispozityvų ir imperatyvų reguliavimo metodus, prioritetas suteikiamas pirmajam iš jų. Tai pasireiškia tuo, kad baudžiamosios proceso principų taikymas priklauso nuo baudžiamosios proceso dalyvių valios. Be prokuroro pasiūlymo bei jau minėto įtariamąjį sutikimo baudžiamosios įsakymo procese tam tikrą reikšmę turi ir nukentėjusiojo valia, kurią išreiškus BPK 418 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka savo sprendimą yra įpareigotas pareikšti ir ikiteisminio tyrimo teisėjas, o bylą perdavus teismui, teisė priimti sprendimus paliekama teisėjui ir kaltinamajam. Nors vienam iš šių subjektų, išskyrus nukentėjusįjį, kurio valia nėra savaime nulemianti baudžiamosios proceso eigos, nutarus netaikyti baudžiamosios įsakymo proceso ar nepritarti jį taikyti, dispozityviškumas besąlygiškai baigiasi ir ima veikti imperatyvumas, pasireiškiantis perėjimu prie bendrojo proceso taikymo. Todėl tik visų šių baudžiamosios proceso dalyvių sutikimu galimi aptariamųjų baudžiamosios proceso principų taikymo suvaržymai.

Šiuo metu Lietuvoje galiojančiam baudžiamosios įsakymo procesui būdingi šie esminiai bruožai:

- 1) jis gali būti taikomas tik toms nusikalstamosioms veikoms, už kurių padarymą remiantis baudžiamosios įstatymo nustatyta sankcija gali būti skiriama tik bauda arba ji įtvirtinta kaip alternatyvi;
- 2) pabaigus ikiteisminį tyrimą ir nustatius, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, jo taikymą, esant įtariamąjį sutikimui, gali inicijuoti prokuroras;
- 3) teismo baudžiamąjį įsakymą teisėjas priima vienasmeniškai be teismo posėdžio, kaltinamajam paliekant teisę, susipažinus su šiuo įsakymu, reikalauti įprastai nagrinėti teisme.

Vienas iš Lietuvos baudžiamosios įsakymo proceso ypatumų yra tai, kad jis remiantis BPK gali būti taikomas ir esant kai kuriems sunkiems nusikaltimams. Šiuo metu tokie nusikaltimai yra įtvirtinti Baudžiamosios kodekso (toliau – BK) 199 straipsnio 1 dalyje, 199¹ ir 199² straipsniuose. Teisinėje literatūroje yra nuomonių, kad, nepaisant šios galimybės, dėl sunkių nusikaltimų paprastai reikėtų nerekomenduoti prokurorams kreiptis į teismą, jog šis priimtų baudžiamąjį įsakymą [13, p. 53]. Tokios pozicijos pagrindas – didesnis nusikalstamos veikos pavojingumas ir tai, kad už tokias veikas bauda turėtų būti skiriama tik išimtiniais atvejais. Iš dalies galima sutikti su tokia pozicija, tačiau, jei nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, įtariamasis prisipažįsta kaltu ir aktyviai bendradarbiauja tiriant padarytą nusikalstamą veiką, remiantis įstatymu ir teismine praktika tokiais atvejais skiriamos baudos. Tokiais atvejais neturėtų būti vengiama inicijuoti taikyti baudžiamosios įsakymo procesą. Manytina, kad čia yra ne tiek svarbu nusikalstamos veikos pavojingumas, kiek nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių aiškumas [14, p. 59, 60], pasiekiamas po išsamaus ir nešališko ikiteisminio tyrimo bei pakankamos procesinės garantijos baudžia-

mojo proceso paskirtį įgyvendinti. Teisminė praktika rodo, kad nevengiama inicijuoti taikyti šį supaprastintą procesą ir esant sunkiems nusikaltimams. Antai 2006 m. dėl BK 199 straipsnyje nustatyto nusikaltimo pareiškimu užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu į teismą buvo kreiptasi 10 kartų, dėl 199² straipsnyje nurodyto nusikaltimo – 20, o 2007 m. dėl BK 199 straipsnyje nustatyto nusikaltimo – 22 kartus, dėl 199¹ – 1, o dėl 199² straipsnyje nustatyto – 37 [15].

Lietuvos baudžiamosios proceso praktikai labai palankiai vertina baudžiamosios įsakymo procesą. 2004 m. atlikto empirinio tyrimo duomenimis 42 proc. apklaustųjų jį vertino labai gerai, 44 proc. – gerai, 13 proc. – nei gerai, nei blogai, 1 proc. – blogai, o vertinusiųjų labai blogai apskritai nebuvo [16, p. 74].

Vis palankesni praktikų požiūri parodo ir baudžiamosios įsakymo proceso taikymo statistika. Nors baudžiamosios įsakymo procesas taikomas Lietuvoje dar ne ilgai, tačiau ši procesinė forma yra inicijuojama pakankamai aktyviai. Pastebima, kad jį taikoma vis dažniau (aktyviau nei kita supaprastinto proceso forma – pagreiktintas procesas, kuris bent kol kas taikomas nuolat). Štai 2004 m. į pirmosios instancijos teismus pateikiant kaltinamąjį aktą buvo kreiptasi 81 proc. atvejų, pateikiant pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu – 11 proc., o pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreiktinto proceso tvarka – 8 proc.; 2005 m. ir 2006 m. atitinkamai – 79 proc., 13 proc. ir 8 proc. Tuo tarpu 2007 m. atitinkamai – 76 proc., 16 proc. ir 8 proc. [17]. Įdomumo dėlei paminėtina, kad baudžiamosios įsakymo proceso inicijavimas kai kuriuose rajonuose (pavyzdžiui, Kaišiadorių, Šilalės, Biržų) tam tikrais laikotarpiais arba dėl kai kurių BPK 165 straipsnyje nurodytų ikiteisminio tyrimo įstaigų tiriamų nusikalstamų veikų yra daug didesnis nei nurodytas šalies vidurkis. Štai dėl Lietuvos Respublikos muitinės 2007 m. tirtų nusikalstamų veikų buvo surašyti 26 kaltinamieji aktai (41 proc.), o pareiškimų dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu – 37 (59 proc.) [18]. Lyginant šią su teismų išnagrinėtų bylų statistika paminėtina, kad 2005 m. pirmosios instancijos teismai priėmė 92 proc. nuosprendžių (įskaitant pagreiktinto proceso tvarka priimtus nuosprendžius, neįtraukiant privataus kaltinimo bylų proceso tvarka priimtų nuosprendžių) ir tik 8 proc. teismo baudžiamųjų įsakymų, tačiau vėliau šis procentas labai padidėjo – 2006 m. atitinkamai 82 proc. ir 18 proc., o 2007 m. atitinkamai 80 proc. ir 20 proc. [19].

Atsižvelgiant į praktinį šio proceso taikymo aspektą norėtųsi prisiminti, kad tarpukaryje Didžiojoje Lietuvoje teismo įsakymo procesas, nepaisant suteiktų galimybių supaprastinti baudžiamąjį procesą, buvo taikomas vangiai. Pradžioje jis nebuvo taikomas, nes buvo mažai žinomas, o XX amžiaus ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje apie jį buvo kalbama kaip apie neveikiantį [20, p.3].

2. KALTINAMOJO TEISĖS Į GYNYBĄ BEI Į BYLOS NAGRINĖJIMĄ TEISME UŽTIKRINIMAS

Baudžiamojo įsakymo procese kai kurios procesinės garantijos, kaip ir baudžiamojo proceso principai, taikomi mažiau nei bendrajame baudžiamajame procese. Procesinių garantijų specifika šioje procesinėje formoje glūdi ikiteisminio tyrimo pabaigoje bei nagrinėjimo teisme stadijoje. Įtariamajam ir kaltinamajam svarbiausia yra priemonių, leidžiančių įgyvendinti teisę į gynybą bei teisę į bylos nagrinėjimą teisme, visuma.

2.1. Įtariamojo ir kaltinamojo teisės į gynybą užtikrinimas

Siekiant užtikrinti įtariamojo ir kaltinamojo teisę į gynybą, be kita ko, būtina užtikrinti įtariamojo teisę žinoti, kuo jis yra įtariamasis, jo teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, o kaltinamajam – teisę žinoti, kuo jis yra kaltinamas ir gauti procesinį dokumentą, kuriame suformuluotas kaltinimas ir jį pagrindžiantys duomenys. Pažymėtina, kad pagal BPK prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, skirtingai nei kaltinamojo akto ar prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka, nereikalaujama įteikti kaltinamajam. Ši problema buvo iškelta ir konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas minėtas Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas, nurodant, kad tokiu būdu susiaurinama kaltinamojo teisė būti išsamiai informuotam ir žinoti, kuo jis yra kaltinamas bei gauti kaltinimą pagrindžiantį dokumentą, nurodytą BPK 22 straipsnio 3 dalyje, EŽTK 6 straipsnio 3 dalies a) punkte [21]. Konstitucinis Teismas šioje byloje atitikties Konstitucijai problemos neįžvelgė ir konstatavo, kad remiantis BPK prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu nuorašu, iš kurio kaltinamasis žino, kuo yra kaltinamas bei kuo grindžiamas kaltinimas ir kurį gauna iš teismo iš baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso grįžus į bendrąjį baudžiamąjį procesą, o tais atvejais, kai iš teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso į bendrąjį baudžiamąjį procesą grįžtama remiantis tuo, kad kaltinamasis nesutinka su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu, tai, kuo jis yra kaltinamas, taip pat kitos bylos aplinkybės yra matomos ir iš paties teismo baudžiamojo įsakymo, kurį kaltinamasis, su juo nesutikdamas, yra apskundęs remdamasis BPK 422 straipsnio 1 dalimi [8].

Pritariant tokiai Konstitucinio Teismo pozicijai, galima tikrai kelti tokį klausimą, kodėl prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu nėra įteikiamas kaltinamajam anksčiau, dar prieš perduodant šį pareiškimą teismui? Pagrindas diskusijai, kad Seime yra inicijuotas BPK 418 straipsnio pakeitimas [22], šį straipsnį siūlant papildyti nuostata, jog „prieš perduodant teisėjui prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, kaltinamasis su prokuroro pareiškimu turi būti supažindintas, įteikiant jam pareiškimo nuorašą“. Be to, Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. rugsėjo 17 d. nutarimu Nr. 48 patvirtintoje Teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą, apžvalgoje buvo pastebėti atvejai, kai prokuroro pareiškimas buvo įteiktas kaltinamajam prieš perduodant bylą į teismą ir tokiai praktikai buvo pritarta [23, p. 239].

Atsakant į minėtą klausimą, būtina sisteminei teisinio reguliavimo analizė. Visų pirma asmuo žino, kuo jis yra įtariamasis, nes remiantis BPK 187 straipsniu jam privalo būti pasirašytinai įteiktas pranešimas apie įtariamą. Pažymėtina, kad nors, užbaigus ikiteisminį tyrimą ir prokurorui surašius pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, šis pareiškimas ir nėra įteikiamas kaltinamajam, tačiau remiantis generalinio prokuroro patvirtintu „Rekomendacijų dėl proceso baigimo baudžiamuoju įsakymu“ 16.2. punktu, siekiant, kad nebūtų pažeista kaltinamojo teisė į gynybą, veikų aprašymas šiame pareiškime turi atitikti pranešimo apie įtariamą turinį [24]. Be to, paskelbimo įtariamajam apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu protokole, surašomame remiantis BPK 418 straipsnio 3 dalimi ir generalinio prokuroro įsakymu [25] patvirtintu šio dokumento pavyzdžiu, nurodomas BK straipsnis, už kuriame numatytą nusikalstamą veiką prokuroras siūlo kreiptis į teismą užbaigti bylą baudžiamuoju įsakymu, taip pat, kad įtariamasis neprieštarauja tokiam siūlymui ir jo pozicija dėl prokuroro siūlomos baudos.

Tam tikrą problemą galima išvelgti tik dėl to, kad nei pranešime apie įtariamą, nei paskelbimo įtariamajam apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu protokole nėra išvardyti duomenys, kuriais grindžiamas įtariamasis (o vėliau bus grindžiamas ir kaltinimas), mat duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas remiantis BPK 419 straipsnio 4 punktu ir BPK 421 straipsnio 1 punktu atitinkamai turi būti išdėstyti minėtame prokuroro pareiškime ir pačiame teismo baudžiamajame įsakyme.

Praktikoje daugeliu atvejų problemų čia neįkyla, nes baudžiamojo įsakymo procesas taikomas dėl aiškių nusikalstamų veikų, kai įtariamasis paprastai prisipažįsta kaltu ir yra pats suinteresuotas, kad jo baudžiamosios atsakomybės klausimas būtų kuo greičiau išspręstas, paskiriant jam baudą be teismojo posėdžio ir tikėtina mažesnę nei tuo atveju, jei jo baudžiamoji byla būtų nagrinėjama bendrąja tvarka. Tokiais atvejais kaltinamajam, gavusiam priimtą teismo baudžiamąjį įsakymą staigmenų dėl jame išvardytų įrodymų², pagrindžiančių kaltinimą neturėtų kilti. Jeigu įtariamasis nesutiktų su nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių vertinimu, nusikalstamos veikos kvalifikavimu, jeigu jam kiltų abejonių dėl surinktų ikiteisminio tyrimo duomenų, mažai tikėtina, kad jis apskritai sutiktų su prokuroro siūlymu užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu.

² Straipsnio autoriaus nuomonė, jog teismo baudžiamasis įsakymas yra grindžiamas ne duomenimis, o įrodymais. Nepaisant to, kad baudžiamojo įsakymo procese nėra teismojo posėdžio, remiantis BPK 20 straipsnio 2 dalimi ar duomenys laikytini įrodymais sprendžia teisėjas, kurio žinioje yra byla.

Bet kuriuo atveju, siekiant užtikrinti teisę į gynybą, svarbios yra procesinės garantijos, skirtos įtariamąjui teisei susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis ir ypač su tais, kurie kartu su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu bus perduoti teisėjui, kad šis priimtų teismo baudžiamąjį įsakymą. Pažymėtina, kad BPK baudžiamąjį įsakymą procese jokių išimčių nenustato, t. y. taikytina BPK 178 straipsnio 5 dalis (2007 m. birželio 28 d. redakcija), 181 straipsnis ir kt. Tuo tarpu generalinio prokuroro patvirtintų „Rekomendacijų dėl proceso dalyvių susipažinimo su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo metu“ [26] 35 punkte nustatyta, jog „susipažinti nepateikiama bylos medžiaga ar susipažinimas nutraukiamas, kai prokuroras yra priėmęs sprendimą užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, t. y. surašė ir pasirašė pareiškimą dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu ar pateikė teismui pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinato proceso tvarka“. Pažymėtina, jog minėtų Rekomendacijų 2 punkte yra nurodytas baigtinis konkrečių BPK straipsnių, kuriuos įgyvendina šios Rekomendacijos, sąrašas. Jame nenurodytas BPK 218 straipsnis, kuris šiuo metu *inter alia* reguliuoja įtariamąjui teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga pabaigus ikiteisminį tyrimą. Taigi galima teigti, kad, remiantis šiomis Rekomendacijomis, kol prokuroras surašo ir pasirašo pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, įtariamasis, jo gynėjas turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, netaikant BPK 218 straipsnio procesinių garantijų.

Kita vertus, Rekomendacijų dėl proceso baigimo baudžiamuoju įsakymu [24] 2 punkte nustatyta, jog „nors BPK 418 straipsnio 3 dalyje prokurorui leidžiama ikiteisminio tyrimo metu nuspręsti kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, tačiau tai turėtų būti daroma, kai yra BPK 218 straipsnio 1 dalyje numatyti pagrindai pabaigti ikiteisminį tyrimą <...>“. Komentuojant šią nuostatą, pažymėtina, kad tuo metu, kai buvo priimtos minėtos Rekomendacijos, galiojo 2002 m. kovo 14 d. redakcijos BPK 218 straipsnis, kuriame apskritai nebuvo nustatytos teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga pabaigus šį tyrimą procesinės garantijos. Tokios garantijos atsirado tik Seimui 2004 m. liepos 8 d. priėmus BPK 218 straipsnio ir kai kurių kitų šio kodekso straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą [27]. Todėl šiuo metu galiojančių Rekomendacijų dėl proceso baigimo baudžiamuoju įsakymu 2 punktą aiškintinas, kaip reikalavimas prokurorui prieš priimant sprendimą kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu. Jis apima ir paskelbimą įtariamajam, o jo gynėjui, nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui ir jų atstovams, pranešimą, kad ikiteisminis tyrimas pabaigtas, ir jie turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga bei pateikti prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą.

Atsižvelgiant į šią BPK ir generalinio prokuroro patvirtintose rekomendacijose nustatyto teisinio reguliavimo analizę, manytina, kad nepaisant to, jog prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu nėra įteikiamas kaltinamajam pabaigus iki-

teisminį tyrimą, šio tyrimo metu yra pakankamai asmens teisės žinoti dėl ko ir kuo remiantis yra įtariamasis, o perdavus bylą į teismą bus kaltinamas, procesinių garantijų. Kita vertus, galima diskutuoti ir apie reikalavimo minėtą pareiškimą įteikti kaltinamajam pabaigus ikiteisminį tyrimą nustatymą, nes taip susipažinti su tokiame pareiškime išdėstytais duomenimis yra paprasčiau. Galima aiškiau suvokti kaltinimą pagrindžiančių duomenų visumą, jų tarpusavio ryšį nei studijuojant ikiteisminio tyrimo medžiagą. Taip pat suteikiama daugiau laiko, esant reikalui, pasirengti gynybai tuo atveju, kai iš baudžiamąjį įsakymą proceso būtų grįžtama į bendrąjį procesą. Tai būtų ypač aktualu, jei ikiteisminio tyrimo medžiaga yra didelės apimties. Be to, ir teisėjas, priimdamas teismo baudžiamąjį įsakymą, būtų labiau įsitikinęs, kad kaltinamasis tiksliai žino, už ką ir kuo remiantis jis bus nuteistas. Juk šiuo metu kaltinamasis tiksliai sužino įrodymus, kuriais pagrįsta jo kaltė, tik gavęs teismo baudžiamąjį įsakymą, t. y. kai jis jau nuteistas.

2.2. Teisė reikalauti bylos nagrinėjimo teisme ir jos užtikrinimas.

Kaltinamojo teisė į bylos nagrinėjimą teisme (teisė kreiptis į teismą) yra garantuojama pagal Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį bei ŽTK 6 straipsnio 1 dalį. Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, tiek EŽTT yra suformulavę pakankamai plačią minėtuose straipsniuose nurodytos teisės doktriną, kurios turi būti paisyta ir baudžiamąjį įsakymą procese.

Baudžiamąjį įsakymą procese kaltinamojo reikalavimas surengti bylos nagrinėjimą teisme pagal įstatymą nėra siejamas su kokiais nors pagrindais ar motyvacija, kaip to yra reikalaujama skundžiant nuosprendį apeliacine ir kasacine tvarka. Konstitucinis Teismas 2008 m. sausio 24 d. nutarime [8] yra konstatavęs, jog ši kaltinamojo teisė inicijuoti bylos nagrinėjimą teisme aiškintina plečiamai – kaip teisė bylos nagrinėjimą teisme inicijuoti visais atvejais, kai kaltinamasis nesutinka su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu.

Toks absoliutumas svarbus net ir tais atvejais, kai kaltinamasis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką ir sutinka su prokuroro siūlymu užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu, o teisėjas, visiškai sutikdamas su nusikalstamos veikos kvalifikavimu, prokuroro pateiktais kaltinimą pagrindžiančiais duomenimis, baudžiamuoju įsakymu paskiria baudą, su kuria sutiko ir kaltinamasis (arba net mažesnę). Esmė ta, kad gali pasitaikyti ir tokių atvejų, kai įtariamasis prisipažįsta kaltu tik iš dalies arba pradžioje neprisipažįsta visiškai, tačiau prokurorui tvirtinant, kad įtariamąjį kaltė vis tiek bus įrodyta ir, kad jam geriau sutikti su proceso užbaigimu teismo baudžiamuoju įsakymu, nes juo paprastai skiriama švelnesnė bausmė nei nuosprendžiu bendrojo baudžiamąjį įsakymą proceso metu, vėliau pasiduoda tokiam prokuroro psichologiniam spaudimui ir prisipažįsta kaltu visiškai tik dėl baimės, kad jam nekiltų sunkesnių teisinių padarinių. Negalima paneigti, kad praktikoje gali pasitaikyti ir tokių neleistinų atvejų, kai prokuroras, nedalyvaujant gynėjui, gali panaudoti tokį neteisėtą psichologinį spaudi-

mą, iškreipiantį tikrąją įtariamąją valią, neturėdamas pakankamai kitų duomenų, pagrindžiančių įtariamąją kaltę, siekdamas išgauti įtariamąją sutikimą dėl baudžiamojo įsakymo proceso taikymo, kuris žymiai palengvina prokuroro įgaliojimų įgyvendinimą. Taigi tai, kad įtariamasis sutinka su prokuroro siūlymu užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu, dar nereiškia, jog jam bet kuriuo atveju bus priimtinas pats teismo baudžiamasis įsakymas.

Jeigu įtariamasis sutinka su prokuroro pasiūlymu užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, ir teisėjas tokį įsakymą priima, toliau siekiant užtikrinti kaltinamojo teisę į bylos nagrinėjimą teisme, būtina teismo baudžiamąjį įsakymą tinkamai įteikti kaltinamajam, nes tik tokiu būdu jis turi galimybę įgyvendinti savo teisę, nustatytą BPK 422 straipsnio 1 dalyje, nesutikti su baudos paskyrimu teismo baudžiamuoju įsakymu ir prašyti bylą nagrinėti teisme. Ši kaltinamojo teisė remiantis BPK 421 straipsnio 4 punktu privalo būti išaiškinta pačiame teismo baudžiamajame įsakyme.

Baudžiamojo įsakymo tinkamas įteikimas yra vienas pagrindinių analizuojamojo supaprastinto proceso momentų atsižvelgiant į kaltinamojo procesines garantijas, o tai patvirtina ir EŽTT praktika. Byloje *Hennings prieš Vokietiją* [28] pareiškėjas apskundė teisėsaugos institucijas dėl nesugebėjimo realiai užtikrinti, kad jis asmeniškai gautų baudžiamąjį įsakymą, taip pat, kad esant trumpiems terminams prieštaravimui pareikšti iš jo buvo atimta galimybė laiku pasinaudoti teisine pagalba. Baudžiamasis įsakymas nebuvo jam įteiktas asmeniškai, nes paštininkas nerado namie nei jo, nei jo artimųjų. Todėl paštininkas, vadovaudamasis Vokietijos įstatymais, jo pašto dėžutėje paliko pranešimą, kuriame buvo nurodyta, kad dokumentas teisiškai yra laikytinas įteiktu adresatui nuo jo pristatymo į pašto įstaigą, nepaisant to, kada iš tikrųjų ir išvis ar atkreipė adresatas į tai dėmesį. Taip pat buvo nurodyta, kad laiškas turi būti atsiimtas kuo skubiau, nes kitaip gali kilti neigiamų teisinių padarinių.

EŽTT, nagrinėdamas šią bylą, nustatė, kad paštu siųstą baudžiamąjį įsakymą iš pašto įstaigos paėmė pareiškėjo žmona likus vienai dienai iki termino pareikšti prieštaravimą pabaigos. Prieštaravimas nebuvo laiku pareikštas, todėl baudžiamasis įsakymas įsigaliojo, o dar po savaitės pareiškėjo advokato pateiktas prašymas, adresuotas nacionaliniams teismams atnaujinti praleistą terminą, nebuvo patenkintas. EŽTT nenustatė ŽTK 6 straipsnio 1 ir 3 dalių pažeidimo, nes buvo įrodyta, kad pareiškėjas nesiėmė visų priemonių laiku pasiimti iš pašto įstaigos baudžiamąjį įsakymą. Tai, kad jis laiku nepateikė prieštaravimo, buvo įvertinta kaip jo paties kaltė, nes tam buvo likusi dar viena diena. Dėl tos pačios priežasties nebuvo atnaujintas ir praleistas terminas.

Manytina, kad Lietuvos BPK 422 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas 14 dienų terminas yra pakankamas, kad būtų įvertintas teismo baudžiamasis įsakymas ir remiantis bylos aplinkybėmis įmanomi teismo sprendimų variantai tuo atveju, jei būtų reikalaujama nagrinėti teisme. Kita vertus, praktikoje pasitaiko, kad BPK nustatyti proce-

siniai terminai yra praleidžiami dėl svarbių priežasčių, tad keltinas praleistų terminų atnaujinimo klausimas. Remiantis BPK 102 straipsnio 1 dalimi praleistą terminą atnaujinti galima tik tuo atveju, jei tai nustato įstatymas. Pavyzdžiui, praleistus terminus galima atnaujinti apeliaciniam bei kasaciniam skundui paduoti, atitinkamai vadovaujantis BPK 314 straipsniu bei 370 straipsnio 2 dalimi. Tuo tarpu baudžiamojo įsakymo proceso nuostatos tokios galimybės nenustato. Šią problemą suskubo spręsti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas, kuris 2004 m. rugsėjo 17 d. priėmė nutarimą Nr. 48 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą“ [23, p. 221–230]³. Šio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo 12.3. punktu nutarta, kad tuo atveju, kai BPK 422 straipsnyje nustatytas terminas yra praleistas dėl svarbių priežasčių, apylinkės teismas remdamasis BPK 102 straipsniu turi išspręsti praleisto termino atnaujinimo klausimą. Nepaisant minėtų BPK reguliavimo problemų, kurios turėtų būti sprendžiamos atitinkamais BPK pakeitimais arba bent jau kuriant teismo precedentus, svarbu, kad teismų praktikoje būtų laikomasi minėtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimo nuostatos, nes kitaip, kaltinamajam dėl svarbių priežasčių praleidus nustatytą terminą ir teismui jo neatnaujinus, teismo baudžiamasis įsakymas įsiteisėtų ir remiantis BPK 422 straipsnio 2 dalimi negalėtų būti skundžiamas aukštesnės instancijos teismui. Nesant pagrindų atnaujinti baudžiamąją bylą, reikėtų, kad visos kaltinamojo, o tiksliau – nuteistojo galimybės apginti savo teises nacionaliniuose teismuose būtų išnaudotos ir siekiančiam tai padaryti liktų galimybė kreiptis į EŽTT, kuris minėtoje byloje *Hennings prieš Vokietiją* tikrino ir praleistų terminų atnaujinimą remiantis Vokietijos BPK. Labai tikėtina, kad teismų praktikoje formaliai taikant Lietuvos BPK nuostatas, *expressis verbis* nenustatančias galimybių atnaujinti dėl svarbių priežasčių praleisto BPK 422 straipsnyje nustatyto 14 dienų termino, būtų nustatytas EŽTK pažeidimas.

Tai, kad praleistus terminus atnaujinti baudžiamojo įsakymo procese reikėtų žiūrėti atsakingai, netgi taikant mažiau formalius reikalavimus nei bendrajame baudžiamajame procese, liudija jau minėta Vokietijos patirtis. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas 2002 m. liepos 4 d. sprendime Nr. 2BvR2168/00 [29] tyrė, ar Vokietijos teismai pažeidė kaltinamojo teises, nepatenkindami kaltinamojo, nesutinkančio su baudžiamuoju įsakymu, reikalavimo surengti bylos nagrinėjimą teisme. Kaltinamojo prieštaravimas buvo gautas paskutinę tam skirtą terminą dieną, tačiau jis neatitiko elementarių rašytiniams dokumentams keliamų reikalavimų, nes buvo išsiųstas kompiuteriniu faksu ir nebuvo pasirašytas. Dokumentas faksu tą pačią dieną buvo siųstas pakartotinai. Vėliau, jau suėjus nustatytam terminui prieštaravimui prieš baudžiamąjį įsakymą pareikšti, paprastu paštu buvo gautas kaltinamojo pasirašytas reikalavimas

³ Pažymėtina, kad remiantis Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimu tokio pobūdžio Aukščiausiojo Teismo bei kiti teismų aktai, nesantys teismo precedentais, buvo įvertinti kaip antikonstituciniai.

nagrinėti bylą teisme, tačiau teismas jį ne tik atmetė, bet ir neatnaujino terminų reikalavimui iš naujo pareikšti. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas pripažino šiuos teismo veiksmus kaip pažeidžiančius Konstituciją. Nors jis ir pripažino, kad anoniminiai pareiškimai baudžiamajame procese apskritai yra neleistini, tačiau baudžiamajame procese jiems turi būti taikomi mažiau formalūs reikalavimai, nes šioje supaprastintoje procesinėje formoje išreiškiant prieštaravimą yra siekiama bylą nagrinėti teisme pirmą kartą. Konkrečiai nagrinėtoju atveju buvo konstatuota, kad kaltinamąjį buvo galima identifikuoti iš jo siųstų prašymų faksu turinio, o esant tik formaliems trūkumams, kilusios abejonės baudžiamajame procese turėjo būti traktuojamos kaltinamojo naudai. Todėl teismas bet kuriuo atveju turėjo atnaujinti praleistą terminą ir taip sudaryti sąlygas kaltinamajam tinkamai pareikšti prieštaravimą baudžiamajam įsakymui.

IŠVADOS

1. Lietuvos baudžiamajame įsakyme procesas, kaip ir analogiški užsienio supaprastinti procesai, yra paremtas koncepcija, kad baudžiamajame proceso paskirtis yra įgyvendinama be bylos nagrinėjimo teisme, kur laikomasi visų baudžiamajame proceso principų ir procesinių garantijų. Toks nagrinėjimo teisme atsisakymas pirmiausia gali būti grindžiamas tik įtariamojo (kaltinamojo) valia. Ši bei kai kurios kitos aplinkybės lėmė tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas iš esmės nepaneigė baudžiamajame procese galimybės Lietuvos baudžiamajame procese. Kaip rodo EŽTT ir Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo jurisprudencija, atsisakymas nagrinėti teisme taip pat savaime nėra laikytinas atitinkamai ŽTK bei konstitucinių nuostatų pažeidimu.

2. Nepaisant to, jog prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu pabaigus ikiteisminį tyrimą kaltinamajam nėra įteikiamas, procese kaltinamojo teisė būti išsamiai informuotam ir žinoti, kuo jis yra kaltinamas bei gauti kaltinimą pagrindžiantį dokumentą, nėra pažeidžiama, nes ikiteisminio tyrimo metu yra pakankamai kitų procesinių garantijų, tokių kaip: pranešimo apie įtarimą įteikimas, pozicijos išreiškimas paskelbimo įtariamajam apie galimybę kreiptis į teisėją dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu protokole ir susipažinimas su jo turiniu, įtariamojo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis užtikrinimas. Bet kuriuo atveju kaltinamojo teisės nėra pažeidžiamos, nes jis gauna arba teismo baudžiamąjį įsakymą, arba minėtą prokuroro pareiškimą tuo atveju, kai grįžtama į bendrąjį baudžiamąjį procesą.

3. Baudžiamajame įsakyme procese kaltinamajam bet kuriuo atveju turi būti palikta galimybė nesutikti su teismo baudžiamuoju įsakymu ir reikalauti nagrinėti bylą teisme bendrąja tvarka, nes tai yra teisė, kurią garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija ir ŽTK. Tam, kad kaltinamasis galėtų įgyvendinti šią teisę, būtina ne tik užtikrinti jog jam būtų įteiktas teismo baudžiamasis įsakymas, bet ir atnaujinti dėl svarbių priežasčių praleistą terminą prieštaravimui prieš baudžiamąjį įsakymą pa-

reikšti. Siekiant nepažeisti kaltinamojo teisės į bylos nagrinėjimą teisme, būtina atnaujinti dėl svarbių priežasčių praleistą BPK 422 straipsnyje nustatytą terminą, nepaisant to, jog BPK *expressis verbis* tokios galimybės nenumato. Kaltinamajam nesutinkant su teismo baudžiamuoju įsakymu ir reikalaujant surengti bylos nagrinėjimą teisme bendrąja tvarka, net ir esant formaliems pažeidimams, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir į tai, kad visos abejonės traktuotinos kaltinamojo naudai, reikėtų užtikrinti, jog byla būtų išnagrinėta bendrąja tvarka.

LITERATŪRA

1. Kazlauskas, M. Baudžiamųjų bylų sumarinis procesas. *Teisė*. 1992, Nr. 26.
2. Kazlauskas, M.; Goda, G. Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamajame proceso teisėje. *Teisė*. 1993, Nr. 27.
3. Jurka, R.; Melničenko, S.; Randakevičienė, I. Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamajame proceso srityje. Vilnius, 2006.
4. Fennell, P.; Harding, C.; Jörg, N.; Swart, B. Criminal Justice in Europe: A Comparative study. Clarendon Press. Oxford, 1995.
5. Nekrošius, V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. *Justitia*. Vilnius, 2002.
6. Norkus, R. Supaprastintas civilinis procesas. *Justitia*. Vilnius, 2007.
7. Deweer prieš Belgiją (pareiškimo Nr. 6903/75). Sprendimas priimtas 1980 m. vasario 27. Skelbta Europos Žmogaus Teisių Teismo internete adresu: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Deweer&sessionId=3204690&skin=hudoc-en>> [žiūrėta 2007-11-08].
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajame proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamajame proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų iširti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamajame proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respubli-

- kos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 11-388.
10. Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (BVerfGE). 3 Band, 248–255.
 11. Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (BVerfGE). 25 Band, 158–167.
 12. Смирнов, А. В. Модели уголовного процесса. Санкт-Петербург. Наука, 2000.
 13. Goda, G. Baudžiamojo proceso forma: optimalių procesinių taisyklių paieškos galimybės ir ribos. *Teisė*. 2007, Nr. 65.
 14. Jurgaitis, R. Formalieji ir vertinamieji požymiai supaprastintoje baudžiamojoje procesinėje formoje. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2003, t. 38(30).
 15. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistika. Statistinės ataskaitos apie nusikalstamumą savivaldybėse. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma_1G) <http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198> [žiūrėta 2008-03-18].
 16. Jurgaitis, R. Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2004.
 17. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistika. Statistinės ataskaitos apie nusikalstamumą savivaldybėse. Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma_EK-SAV) <http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198> [žiūrėta 2008-03-18].
 18. Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistika. Statistinės ataskaitos apie nusikalstamas veikas, užregistruotas ir ištirtas ikiteisminio tyrimo įstaigose. Duomenys apie ikiteisminio tyrimo įstaigose užregistruotas nusikalstamas veikas (Forma_EK-ITI) <http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198> [žiūrėta 2008-03-18].
 19. Lietuvos Respublikos teismų statistikos ataskaitos <<http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp>> [žiūrėta 2008-03-18].
 20. Vorobjovas, S. Baudžiamosios teisenos 124, 174 ir 180⁴-180¹⁴ straipsniai. *Policija*, 1939, Nr. 1.
 21. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2006 m. gruodžio 26 d. nutartis. Konstitucinio Teismo internete adresu: <http://www.lrkt.lt/Prasymai/48_2006.htm> [žiūrėta 2007-11-07].
 22. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 418 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas. Skelbta internete adresu: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=292610&p_query=&p_tr2=>> [žiūrėta 2007-11-07].
 23. Teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Vilnius, 2004, Nr. 22.
 24. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. I-47 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 39-1805.
 25. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. I-51 „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų (blankų) pavyzdžių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 39-1806.
 26. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. I-58 „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 39-1807.
 27. Baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXV skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 115-4276.
 28. Hennings prieš Vokietiją, (pareiškimo Nr. 12129/86). Sprendimas priimtas 1992 m. gruodžio 16 d. Skelbta Europos Žmogaus Teisių Teismo internete adresu: <<http://hudoc.echr.coe.int/hudoc/ViewRoot.asp?Item=0&Action=Html&X=1210142740&Notice=0&Noticemode=&RelatedMode=0>> [žiūrėta 2007-11-08].
 29. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 4 d. sprendimas Nr. 2BvR2168/00. Skelbta Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo internete adresu: <http://www.bverfg.de/entscheidungen/rk20020704_2bvr216800.html> [žiūrėta 2007-11-08].

THE PROCEDURE OF A PENAL ORDER: THE PECULIARITIES OF THE PROCEDURE IN THE ABSENCE OF THE MAIN COURT HEARING AND THE PROCEDURAL GUARANTEES OF A SUSPECT (ACCUSED)

Ramūnas Jurgaitis*
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Like foreign analogs, Lithuanian penal order procedure is based on the principle that the goal of the criminal procedure is achieved without the main court hearing but only upon the will of an accused. It has been held in the jurisprudence of the European Court of Human Rights and of the Constitutional Court of the Federal Republic of Germany that such a procedure itself does not violate human rights. The Constitutional Court of the Republic of Lithuania has also held that penal order procedure which varies from the general constitutional model of a criminal procedure is permissible according to the Constitution as well.

Implementation of the right to request for a main court hearing must be guaranteed by a proper delivery of a penal order to an accused, also by restoring the term to file such a request when it is missed because of serious reasons. The consti-

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Procedure Law, lecturer, doctor.

tutional doctrine of the Constitutional Court of Federal Republic of Germany on the issues of penal order procedure points out that in some cases less formal requirements for filing an aforementioned request should be applied.

The fact that the prosecutor's application to continue the case by adoption of a penal order is not delivered to an accused before the case is passed to a court does not infringe the right to be informed in detail of the nature and cause of an accusation against him. First of all, there are enough appropriate procedural guarantees in the pretrial procedure such as the delivery of the suspicion notice to a suspect, his right to express his position in the protocol, by which the suspect is informed about the possibility to continue the criminal process by a penal order and the guarantees to be informed about the contents of a pretrial investigation case. Secondly, as the Constitutional Court of the Republic of Lithuania has held in the ruling of 24 January 2008, in any case the accused receives the prosecutor's statement to continue the case by adoption of a penal order when a general criminal procedure is instituted or the penal order of the court, both of which contain evidence and other information on which the accusation (conviction) is based. An accused who is not satisfied with a penal order has an undisputed right to request the proceedings of a main court hearing.

Keywords: criminal procedure, procedure of penal order, the right to defense, the right to a court hearing.